

Yttrande över remiss från Klimat- och näringslivsdepartementet gällande SOU 2024:82 Ökad va-beredskap

Sammanfattning

Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) anser att utredningen på ett mycket bra sätt genomlyser behovet av en ökad VA-beredskap i Sverige genom att utredningen täcker en mycket viktig samhällsfunktion i form av såväl dricksvattenförsörjning som spillvattenhantering under kris och ofredstid i skenet av pågående klimatförändringar.

SLU instämmer i utredningens syn på att arbetet måste effektiviseras och stärkas, vilket kräver en ökad tydlighet och transparens, men också att nödvändiga monetära och personella resurser finns tillgängliga där de behövs.

SLU vill i detta sammanhang belysa att utredningen berör översiktligt frågor där SLU besitter spetskompetens. Det gäller t.ex. kompetens och kapacitet att analysera kemiska och mikrobiella risker, men även vattenförsörjning i vid bemärkelse liksom hantering av skyfall och liknande. God kompetens och även analysinfrastruktur finns förutom på SLU även på andra lärosäten i landet som bör kunna vara till nytta i detta sammanhang såväl i fredstid som i händelse av kris, höjd beredskap osv. Detta skulle både ge en bredare kunskapsbas och minska sårbarheten speciellt genom att säkerställa spridd kunskap och infrastruktur mer geografiskt och inte enbart hos de centrala myndigheterna.

Generella synpunkter

SLU vill understryka att själva grundförutsättningen för vattenförsörjningen är tillgången på så rent vatten som möjligt i tillräcklig omfattning. Detta ställer krav på att god kunskap om både vattenkvaliteten och tillgången på vatten, vilket erhålls genom en kontinuerlig miljöövervakning av våra sjöar och vattendrag, samt

övervakning av våra grundvattentillgångar. SLU bidrar i detta sammanhang med att på uppdrag av Havs- och vattenmyndigheten utföra nationell miljöövervakning av våra inlands- och kustvatten. SLU besitter även kompetens och utför analyser av patogener som SARS Covid-19 i avloppsvatten på uppdrag av Folkhälsomyndigheten. SLU bedriver även forskning för att upptäcka föroreningar i bland annat dricksvatten, något som omfattar såväl PFAS-ämnen som okända föroreningar. Både övervakning av patogener och olika föroreningar i vattnet skulle kunna användas för att i en krissituation kunna säkerställa dricksvattenkvaliteten och öka förmågan att kunna upptäcka eventuella sabotage på dricksvattenförsörjningen. Beträffande analyser av föroreningar i dricksvatten så är SLU redan involverade i Livsmedelsverkets beredskapsprojekt "Expanderad nationell laboratorieförmåga för analys av dricksvattenprov med okänt innehåll vid kris och höjd beredskap". Projektet syftar just till att utveckla, utvidga och stärka redundansen för den nationella förmågan (jfr. utredningens punkt 8.4.3 Stärkt nationell laboratorieförmåga).

SLU anser att den negativa trend som har rått under senare år med kontinuerligt minskade anslag för nationell miljöövervakning är ett hot mot denna viktiga kunskap om våra vattenresurser. Detta är speciellt viktigt med ett ökat mänskligt tryck på resurserna och i ett föränderligt klimat då kontinuerlig övervakning är av yttersta vikt både för själva kunskapen om våra resurser, men även för att förstå hur kvaliteten och tillgången förändras genom dessa omvärldsförändringar.

SLU noterar att återanvändning av avloppsvatten endast flyktigt behandlas i utredningen. I ett klimat som är under förändring som möjligen kommer åtminstone tidvis bli torrare och därigenom ge en alltmer begränsad tillgång till vatten så torde återanvändning av avloppsvatten bli allt viktigare. Kunskaperna kring vad som finns i avloppsvattnet och hur detta ska renas blir då väsentliga. På SLU bedrivs bland annat forskning kring så kallade mikroföroreningar och hur dessa kan renas från avloppsvatten för att öka användbarheten genom recirkulation.

Utredningen lägger stor vikt på teknisk status på de kommunala VA-systemen och vilka investeringar som behövs, samt hur dessa kan finansieras. SLU vill i detta sammanhang även lyfta vikten av en fullgod säkerhet vid dessa anläggningar och vattenresurser, inte minst i fredstid för att bland annat minimera möjligheterna till kartläggning och minska risken för sabotage.

Specifika synpunkter

Punkt 4.2.2 (s 91). SLU ifrågasätter utredningens slutsatser kring att endast sex av parametrarna från det så kallade Hållbarhetsindexet är särskilt intressanta ur ett VA-beredskapsperspektiv. SLU anser att åtminstone vattenkvaliteten borde vara intressant i detta perspektiv, då en god tillgång på vatten med alltför låg kvalitet inte är acceptabelt ut ett beredskapsperspektiv. Möjligen bör även ett hälsomässigt säkert vatten också räknas in bland de mest intressanta parametrarna ur indexet.

Punkt 4.2.3 (s 93). SLU är av den åsikten att den generella slutsatsen av SKR:s enkätundersökning att närmare sju av tio invånare inte oroar sig för vattenkvaliteten sannolikt baseras på mycket stora lokala variationer och torde inte gälla för de kommuner där exempelvis PFAS från brandsläckningsskum är ett stort problem (t.ex. Uppsala och Kallinge/Ronneby).

Punkt 4.4.2 (s 102). SLU vill förtydliga att PFAS-ämnena, vilket mycket riktigt påpekas i en fotnot, är ett samlingsnamn för en mängd olika ämnen och att dessa finns i betydligt större omfattning i vattenmiljön än det exempel kopplat till brandsläckningsskum som ges i utredningen. Exempelvis så finns vissa av dessa ämnen i praktiken i alla våra vatten som är recipienter till avloppsvatten då de ingår i bland annat textilier och hamnar i vattnet när dessa tvättas.

Punkt 6.3.2 (s 161). SLU anser att stycket kring ökad kapacitet i ledningsnätet är delvis motsägelserfullt och inte helt täcker in utmaningarna och lösningarna. SLU tror att utredningen vill lyfta vikten av buffertkapacitet i ledningssystemet så att det ökade tillskottsvattnet vid ett skyfall kan tas omhand på ett så bra sätt som möjligt i sinom tid. Att enbart öka kapaciteten i ledningsnätet, vilket kan tolkas som grövre ledningar och därigenom möjliggöra att mer vatten kan passera per tidsenhet, så torde enbart behovet att brädda vid reningsverket öka då kapacitet att momentant omhänderta och rena detta ökade flöde torde saknas. SLU vill poängtera vikten av separata system för avlopps- och dräneringsvatten (jfr 6.2.3) och att säkerställa att buffertsystem finns för dräneringsvattnet genom tillräckligt med gröna ytor, dagvattendammar, gröna tak osv. finns i tätbebyggda områden för att fördela flödet över en större tidsrymd (nämns under uppströmsåtgärder).

Punkt 7.5.1. (s 202). SLU misstänker att ett mindre stavfel har kommit in i dokumentet. Förkortningen av Joint Health Group torde vara JHG och inget annat.

Punkt 8.3.3 (s 227). SLU instämmer med att inrättandet av en gemensam digital kunskapsplattform är en god väg framåt för ett mer samordnat myndighetssamarbete. SLU vill dock poängtera att digitala system är ofta mycket sårbara och kräver ständig tillgång till informationen, vilket kan vara utmanande i exempelvis en krisituation med bristande tillgång på el och/eller internettillgång. En sådan plattform behöver ett starkt skydd och alternativa sätt att kunna erhålla informationen.

Beslut om detta yttrande har på rektors uppdrag fattats av dekan Noël Holmgren efter föredragning av koordinator Linda Ferngren. Innehållet har utarbetats av forskare och senior miljöanalysspecialist Lars Sonesten vid institutionen för vatten och miljö.

Noél Holmgren

Linda Ferngren